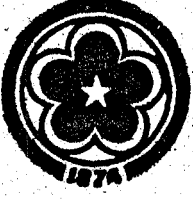

ISSN : 1301-1197

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

1. Sayı

SİVAS - 1996

Mİ'RAC GECESİ HZ. PEYGAMBEP' VERİLDİĞİ SÖYLENEN AYETLERLE İLGİLİ BAZI MÜLAHAZALAR

Yrd. Doç. Dr. Ali AKPINAR *

İsra ve Mi'rac gibi akıllara durgunluk veren bir büyük mucizeden dönerken Hz. Peygamberin (S.A.V.) bir takım hediyeler getirmiş olması gayet normaldir. Zira işkenceli **Mekke ortamının**, iki vefakar insan Hz. Hatice ve Ebu Talib'in vefatları (ki bu seneye hüznün senesi denmiştir) ve taşlanma ile sonuçlanan Taif yolculğunun akabinde adeta bunalmış bir halde iken Mi'rac'a davet edilen Hz. Peygamberin, O yüce huzurdan eli ve gönlü boş olarak dönmesi düşünülemezdi. Nitekim O, Mi'rac'dan her bakımdan dolu dolu dönmüştü.

O'nun Mi'rac dönüşü getirmiş olduğu pek çok hediye içerisinde Bakara suresinin son iki ayeti olan **آمن الرسول** diye meşhur ayetlerin de bulunduğu kaynaklarımızda yer almaktadır¹ Ne varki böyle bir rivayet Kur'an'ın iniş keyfiyeti ile ve zikredilen ayetlerin iniş sebebi ile ilgili rivayetlerle çelişir görünmektedir. Bu durum da bazı şüphelere neden olmaktadır:

Bakara suresinin bu son iki ayeti gerçekten Mi'rac gecesi mi indi?

Aracısız mı, yoksa melek vasıtasıyla mı indi?

Ayetler Mekki mi, yoksa Medeni mi?

Ayetlerin kendinden önceki ayetlerle nüzul sebebi açısından bir ilgisi var mı?

Ayetler kaç kere indi?

Ayetler semâda mı, yoksa arzda mı indi?

Mi'rac'dan bahseden Necm suresi onuncu ayeti olan "Kuluna vahyettiğini vahyetti O" ayetinden murat nedir?

Bu araştırmamızda, bu konuda kaynaklarımızda yer alan açıklamalardan hareketle bu sorulara cevap aramaya çalışacağız.

Allah'ın Peygamberlerine Vahyinin Keyfiyeti

Allah'ın Peygamberlerine vahiyleri, vasıtasız ve vasıtalı olmak üzere ki ana başlıkta toplanabilir. Bunlardan ilki salih rüyalar ve perde arkasından aracısız olarak gelen vahiy şeklinde kendini göstermiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim de şöyle buyurulmuştur:

"Allâh bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur, yahut da bir elçi gönderir, izniyle ona dilediğini vahyeder. O yücedir, hakâmdir" (42 Şura 51).

Kur'an-ı Kerim de bu vasıtasız vahiy çeşitleriyle inen bir ayet ve surenin olmadığı belirtilmiştir. Kur'anın ikinci vahiy çeşidi olan vasıtalı vahiy yoluyla indiği disiplinlerce tesbit edilmiştir².

* C.Ü. İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğr. Üyesi.

¹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 422; Müslim, İman 76; Tirmizi, Tefsir, 54; Nesai, Salat, I, Kurtubi, Tefsir, xvii, 94; Suyûtî, Tefsir, II, 138; Vu, 649; İbn Kesir, Tefsir, I, 341, IV, 252; Hazin, Tefsir, I, 455; Razi, Tefsir, VII, 150_151; Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, 49; Turgut Ali, Tefsir Usulü, 83 (Bu son iki kaynaktaki Bakara suresinin son üç ayetinin verildiği belirtilmiştir. Diğer kaynaklarda ise Bakara suresinin sonundaki iki ayetin verildiği haber verilmiştir.)

² Bkn. Menna'el-Kattan, el-Mebahis, 37-40

Sure veya ayetlerin Mekke'de mi, yoksa Medine'de mi indiği ise, sahabe ve tabii kavilleri ile, ayet ve surelerin taşıdıkları özelliklere bakılarak icthadi olarak tesbit edilmiştir. Bu konuda Hz. Peygamberden (S.A.V.) herhangi bir açıklama gelmemiştir³. Dolayısıyla bu konu tartışılmalı bir konudur. Diğer bir tabirle bu konuda gelen rivayetler tartışmaya açıktır. Gelen pek çok rivayette çelişkilerin olması da bu bakımdan doğaldır. Yapılması gereken ise, bu rivayetlerin tashih ve tenkidinin yapılarak doğruların tesbitidir.

Bakara suresinin Medeni olduğuna dair açıklamaları şu şekilde özetlememiz mümkündür:

İbn Kesir, surenin bütünüyle ve ihtilafsız olarak Medeni olduğunu söyler⁴ el-Maverdi, tüm alimlere göre Bakara suresinin Medeni olduğunu, sadece 281. âyetin veda haccında Mekke'de indiğini söyler. Bu âyetin de, hicretten sonra indiği gözönünde bulundurulduğunda âyetin de Medeni hükme gireceği ortadadır⁵.

Hasan, Mücahid, İbn Sirin ve İbn Abbas'dan gelen bir rivayette, Bakara suresi son iki ayeti, Mi'rac gecesi vasıtasız inmiştir. Bu görüşe göre, bu iki ayet hariç Bakara suresi Medenidir.

İbn Abbas'dan gelen diğer bir rivayete göre ve Said b. Cübeyr, Dahhak ve Ata'ya göre ise, bu ayet de Cibril vasıtasıyla Medine'de inmiştir⁶.

Bu ön bilgilerden sonra şimdi de Bakara suresi son ayetlerinin iniş sebebini araştıralım:

آمن الرسول Ayetlerinin İniş Sebebi:

Bütün kaynaklarda ayetlerin, Bakara suresi 284 ayetinde geçen "**İçinizdekileri açığa vursanız da, gizleseniz de Allah ondan dolayı sizi hesaba çekecektir**" ifadesinin ashaba ağır gelmesi ve onların bu konudaki Hz. Peygambere müracaatları üzerine inmiş olduğu özellikle zikredilmiştir⁷.

Öte yandan Abdullah b. Mes'ud'dan gelen bir rivayette ayetlerin Mi'rac gecesi Peygamberimize verildiği (indirildiği değil) bildirilmiş ve bu rivayete dayanılarak mezkur ayetler Mi'rac hediyeleri arasına katılmıştır. Adı geçen rivayet şöyledir:

قال ابن مسعود: لما اسري برسول الله انتهى به الى سدره المنتهى فأعطني ثلاثاً: أعطيت صلوات الحمس، وأعطيت خواتم سورة البقرة، وغفر لمن لا يشرك بالله شيئاً من أمته المقصمات.

"İbn Mesud dedi ki:

Allah Ra.sülû Sidretü'l-Münteha'ya vardığında kendisine üç şey verdi: Beş vakit namaz, Bakara suresinin sonu, bir de ümmetinden Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayanların büyük günahlarının bağışlanacağı müjdesi"⁸.

Dikkat edilirse rivayette, Hz. Peygamberden (S.A.V.) "Bana verildi" şeklindeki bir ifade sadır olmamıştır. Sadece İbn Mesud'un (r.a) bu konuda sahip olduğu bilgilerin hikâyesi var:

³ Bkn. Zerkeşi, *el-Burhan*, I, 191-192; Subhi Salih, *Mebahus*, 181; Menna el-Kattan, a.g.e., 60-61

⁴ İbn Kesir, *Tefsir*, I, 35.

⁵ Bkn. Zerkeşi, a.g.e., I, 187-188.

⁶ Bkn. Ebu Hayyan, *Tefsir*, II, 364; Elmalılı, *Tefsir*, II, 996.

⁷ Bkn. Taberi, *Tefsir*, I, 143-147; İ. Kesir, a.g.e., VII, 125; Suyûti, *age* II, 132; Suyûti, *Lübabü'n-Nükul*, I, 63 (Celâleyn *Tefsiri Kenarında*); İbnü'l-Cevzi, *Tefsir*, I, 345; Zemahşeri, *Tefsir*, I, 330; Alusi, *Tefsir* III, 64; Şevkâni, *Tefsir*, I, 305-306; Reşid Rıza, a.g.e., III, 138-139.

⁸ Bkn. *1 Nolu dipnot*. Tirmizi bu hadis hakkında "Hasen-sahih" demiştir. Vahidi de Mukâtil b. Süleyman'dan benzer bir rivayette bulunmuştur. Bkn. Razi, a.g.e., VII, 150-151.

Mi'rac hadisesinin Mekke döneminde gerçekleştiği göz önünde bulundurulsa bile, bu rivayetin mezkûr ayetlerin Mekki olduğuna delâlet etmesi uzak bir ihtimaldir. Rivâyetten ayetlerin Mekki olduğunu çıkarmak, ayetlerin iniş sebebine dair bütün kaynaklarda zikredilen yukarıdaki rivayete ters düşeceğinden mümkün değildir.

Kanaatimize göre İbn Mesud (r.a) ayetlerin faziletine dair gelen pek çok rivayetten anladığı manayı, yukarıdaki sözleriyle ifade etmek istemiştir. Ayetlerin fazileti hakkında Peygamberimiz (S.A.V) şöyle buyurmuştur:

أعطيت (أوتيت) هذه الآيات من آخر سورة البقرة من كنز تحت
العرش لم يعطها نبي قبلي.

"Bakara suresinin sonundaki bu ayetler arşın altındaki hazineden bana verildi. Onlar benden önce hiçbir Peygambere verilmedi." Nitekim başka bir rivayette İbn. Mesud (r.a)de, bu ayetlerin arşın altındaki hazineden Peygamberimize verildiğini tekrarlamıştır⁹.

Yine bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

فضلنا علي الناس بثلاث: جعلت لنا الأرض كلها مسجداً وجعلت
تربتها لنا طهوراً، وجعلت صفوفنا كصفوف الملائكة، وأوتيت
هؤلاء الآيات آخر سورة البقرة من كنز تحت العرش، لم يعط منه
أحد قبلي ولا يعطى منه أحد بعدي.

"Biz şu üç şeyle insanlara üstün kıldık:

1- Yeryüzü tamamıyla bize mescid, toprağı temiz/temizleyici kılındı.

2-Saflarımız meleklerin saflarına benzer kılındı.

3- Bakara suresinin şu son ayetleri bana arşın altındaki hazineden verildi. O, ne benden önce kimseye verildi, ne de benden sonra bir kimseye verilecek"¹⁰.

Hadisin başka varyantlarında Fatiha suresinin de arşın altındaki hazineden verildiği bildiriliyor. İbn Mesud'un rivayetinde ise Fatiha suresi zikredilmiyor. "Arşın altındaki hazine" ifadesi, ayetlerin fazilet ve şerefini bildirmek için kullanılmış olsa gerektir. Yoksa diğer Kur'an ayetleri de başka bir yerden değil O yüce kattan gelmiştir¹¹. Yine bu ifadelerde ayetlerin Mekke'de inmiş olabileceğine de bir işaret bulunmaktadır. Nitekim Nesai haşiyesinde şunlar zikredilmektedir: "Bu ayetlerin Mir'ac gecesi Sidretü'l-Münteha'da Hz. Peygambere verilmiş olmasından murat, ayetlerin O'na verileceğinin kararlaştırılmış olmasıdır. Yoksa ayetler Medenidir¹². Aynı rivayeti değerlendirirken Müslim şârihi Davutoğlu da, Mi'racda verilen ayetlerin mana ve medlülüdür¹³ diyerek konuya açıklık getirmiştir.

⁹ Bkn. Suyûti, Tefsîr, II, 138.

¹⁰ Ahmed b. Hanbel ve Nesai'nin rivayet ettiği bu hadisler için bkn. İbn Kesir, a.g.e., I, 342; Zemahşeri, a.g.e., I, 333 (Dipnotta).

¹¹ Zaten Kur'anın iniş tarzları açıklanırken, Onun Levh-i Mahfuzdan, Beytü'l-İzze (veya Beytü'l-Ma'mur) denilen dünya semasına, oradan da Cibril vasıtasıyla Peygamberimize indirildiği kaynaklarımızda belirtilmiştir. Bkn. Yıldırım Suat, Kur'an-ı Kerim, 38-40; Keskiöğlü Osman, Kur'an-ı Kerim, 62. Levh-i Mahfuzla ilgili Peygamberimizden gelen bir rivayette, Onun arşın altında olduğu bildiriliyor. Bkn. Suyûti, Tefsîr VIII, 472. Buna göre zaten Kur'anın tamamı arşın altındaki Levh-i Mahfuzdan Peygamberimize verilmiştir. Bakara suresi son ayetleri de elbette buna dahildir. Ne var ki mezkur ayetlerin faziletine dikkat çekmek için özellikle, onların arşın altındaki hazineden verildiği söylenmiştir.

¹² Nesai, I, 224 (Sindi Haşiyesinde)

¹³ Davudoğlu, ayetlerin Mi'rac gecesi vasıtasız, bilahare Cibril vasıtasıyla Medine'de inmiş olma ihtimali üzerinde durursa da bu uzak bir ihtimaldir. Bkn. Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim, II, 643.

Bu rivayet, selef ve halefi ile alimlerimizin icma ettiği, Kur'anın tamamının Cibril vasıtasıyla Hz. Peygambere indirildiği görüşü yanında şaz kalmaktadır. Şuara suresi 193. ayetinde "**Kur'anı Ruh'u'l-Emin (Cibril) indirmiştir**" buyurulmaktadır. Bu ise mütevatir bir haberdir. Bu ayetleri Peygamberimizin Mi'racda vasıtasız olarak almış olması ise tevatiüre aykırı düşmektedir. Bakara suresinin Medeni, Mi'racın ise Mekki olması da bunu desteklemektedir. Bu konuda ayetlerin Mi'racda verildiğine dair rivayetler metnen ve seneden sahih olsa bile, tevatiür onları te'vil edilmeye sevkeder¹⁴.

Ayetlerin faziletini beyan ederek onların indirilmeden önce buldukları makama dikkat çeken bir hadiste ise şöyle buyurulmuştur:

ان الله كتب كتابا قبل ان يخلق السموات والأرض بالفيء عام،
فأنزل منه آيتين ختم بهما سورة البقرة، ولا يقرآن في دار ثلاث
ليال فيقرها شيطان.

"Şüphesiz Allâh, gökleri ve yeri yaratmadan ikibin yıl önce bir kitap yazdı. İşte o kitaptan Bakara suresinin sonundaki iki ayeti indirdi. O iki ayetin üç gece okunmadığı eve şeytan yaklaşır.." ¹⁵

İbn Mesud rivayetinde geçen ve Hz. Peygamberin (S.A.V.) Mi'racda vasıl olduğu Sidretü'l-Münteha'yı Ka'b (r.a.) şöyle tanımlamaktadır:

"O, arşın temelinde her mukarrab melek ve her mürsel nebini ilminin nihayet bulunduğu bir ağaçtır..." Başka bir rivayette de, O'nun, arş taşıyıcılarının başları üzerinde bir ağaç olduğu bildirilmektedir¹⁶. Arşın sağında yedinci veya altıncı semada yahutta Arşın altında olduğu da söylenmiştir¹⁷.

Dikkat edilirse mezkur ayetlerin faziletine dair gelen hadislerde "Arşın altındaki hazine" ifadesi, İbn Mesud'un rivayetinde ise yine Arşın temelinde yahut Arş taşıyıcılarının başları üzerinde "Sidretü'l-Münteha" ifadesi geçmektedir. Her iki ifade de, Kur'anın insanlara indirilmeden önceki, mahiyeti bizce meçhul olan makamına işaret etmektedir. Sanki İbn Mesud (r.a) Bakara suresi son ayetlerinin Arşın altındaki hazineden Peygamberimize verildiğini bildiren hadisi, Arş ile içiçe olan ve Hz. Peygamberin Mi'racda vasıl olduğu Sidretü'l-Münteha ile birlikte mütalaa etmiş ve bu mütalaaasını da, yukarıdaki şekilde ifade etmiştir. Halbuki hadisler, ayetlerin nerede indiğini, Mekki mi, Medeni mi olduğunu değil; nereden ve hangi makamdan indiğini bildirmektedir. Kaldı ki, mezkur ayetlerin faziletine dair daha pek çok rivayet vardır. Nitekim Dahhak'dan gelen bu konudaki rivayette, ayetlerin aracısız değil, Cibril vasıtasıyla Hz. Peygambere getirildiği özellikle belirtilmiştir¹⁸.

Ne var ki İbn Mesud rivayeti, senet yönüyle değerlendirmiş olsa bile, Kur'an ve diğer veriler ışığında mana bakımından (metin tenkidi) değerlendirilmeden alındığından mezkur ayetlerin Mi'rac gecesi semada yahut sema ile arz arasındaki feza boşluğunda indirilmiş olduğu söylenegelmiştir¹⁹.

Mevdudi de tefsirinde, bu rivayetten hareketle zikredilen ayetlerin Mekki olduğunu ve Mi'racda indiğini söyleyerek ayetlerin manaları ile Mekke şartları arasında ilgi kurmaya

¹⁴ Yine Ahmed Abdulalim, bu rivayetin Kurtubi'nin asıl yazma nüshalarında bulunmadığını; ancak bir nüshada rivayetin bir kısmının, bir diğer nüshada da tamamının bulunduğuna dikkat çeker. Bkn. Kurtubi, a.g.e., III, 426.

¹⁵ Şevkani, a.g.e., I, 309, (Tirmizi, Nesai, Darimi, İbn Hubban).

¹⁶ Bkn. Suyûtî, Tefsîr, VII, 650.

¹⁷ Elmalılı, a.g.e., VII, 4580-4581.

¹⁸ Bkn. Alusi, a.g.e., III, 72.

¹⁹ Bkn. Zerkeşi, a.g.e., I, 197; Suyûtî, el-İtkan, I, 26-28, 31; Subhi Salih, a.g.e., 173.

çalışır²⁰. Oysa Bakara suresinde sayılan bunca hükümden sonra Peygamber ve beraberindekilerin adı geçen ayetlerle:

"Onların hepsine iman ettik, işittik ve itaat ettik" diye yakarmaları...

"Bizden öncekilere yüklediğin gibi, bize de ağır yük yükleme" diyerek daha hafif hükümlerle sorumlu tutulmayı istemeleri...

"Kafirlerle karşı bize yardım et" diyerek Medine döneminin beraberinde getirdiği kafirlerle mücadelede Allah'dan yardım talebinde bulunmaları...

Ayet sonlarındaki uzun ses benzerlikleri (Fasıla harfleri arasındaki uyum)... Evet tüm bunlar, ayetlerin Medeni olduklarına dair rivayetlerin yanında, işlediği konu ve üslub bakımından da ayetlerin Mekki değil, Medeni olduğuna işaret etmektedir.

Necm Suresi 10. Ayetinden Murad Nedir?

فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِ عَبْدُهُ مَا أَوْحَىٰ (52 Necm 10) ayetindeki zamirlerin mercinin farklı kimseler olması, ayetin farklı şekillerde anlaşılmasına yol açmaktadır. Bu konudaki anlayışları üç grupta toplayabiliriz:

a- "Allah, kulu Muhammed'e vahyettiğini vahyetti."

b- "Allah, kulu Cibrile vahyettiğini vahyetti."

c- "Cibril, Allah'ın kulu Muhammed'e, Rabbinin vahyettiğini vahyetti."²¹

Buna göre ilk şıktaki, Allah'ın kulu Muhammed'e olan vahyi vasıtasız, diğer iki maddedeki ise Cibril vasıtası ile olmuştur. İmam Taberi, bunlardan son şıkkı tercih ederken; Enes b. Malik'in ilk şıkkın mahiyetini şöyle açıkladığını nakleder:

"Cibril, Mi'rac gecesi Hz. Peygamberi yedinci semaya götürdü. Allah'dan başkasının bilemeyeceği yere çıkardı. Nihayet Sidratü'l-Münteha'ya vardı. Rab, iki yay arası kadar, hatta daha yakın olarak yaklaştı. İşte o sırada Allah, dilediğini O'na vahyetti. Günlük elli namazı da (önce elli sonra beş vakit olarak) orada vahyetti"²². Elmalılı M. Hamdi de bu görüşü tercih etmiştir²³.

Ayet-i kerimenin temas ettiği vahyedilen şeyler hakkında da şu açıklamalar yapılmıştır:

a- Onlar müphem olup bizce meçhuldür.

b- ما أَوْحَىٰ "ما" edatı umum ifade eder. Bunun içerisine Cibril'in getirdiği herşey girebilir.

c- Namaz.

d- Cennetin Muhammed (S.A.V) girinceye kadar diğer Peygamberlere; Muhammed ümmeti girinceye kadar da diğer ümmetlere helal olmayacağı müjdesi.

e- Said b. Cübeyr'den gelen bir rivayete göre Allah teala, Muhammed (S.A.V)ye verdiği bir takım nimetleri Duha ve İnşirah surelerindeki ifadelere paralel bir şekilde şöyle hatırlattı:

أَلَمْ أُجِدْكَ بَتِيماً فَأَوْبَتَكَ؟

²⁰ Bkn. Mevdudî. Tefsîr. I, 43, 47, 229.

²¹ Taberi, a.g.e., XXVII, 45-47; İbn Kesir, a.g.e., IV, 249; Kurtubî Tefsîr. XVII, 91-92; Ebu Hayyan. Tesîr. VIII, 158; Hazin, a.g.e., VI, 101-102; Razi, a.g.e., XXVIII, 287-288.

²² Taberi, a.g.e., XXVII, 45-47.

²³ Bkn. Elmalılı, M. Hamdi, a.g.e., VII, 4577-4578.

ألم أجدك ضالاً فهديتك؟

ألم أجدك عائلاً فأغنيتك؟

ألم نشرح لك صدرك؟

ووضعنا عنك وزرك.

الذي انقض ظهرك.

ورفعنا لك ذكرك.

"Seni yetim bulup barındırmadım mı? Yol bilmez bulup hidayet etmedim mi? Seni yoksul bulup zenginleştirmedim mi? Göğsünü açmadık mı? Belini büken yükü kaldırdık. Senin için adını yücelttik"²⁴

Buraya kadarki açıklamalardan varılabilecek sonuç: Mi'racda çok özel bir durum olarak Allah Teala ile Hz. Peygamber (S.A.V) arasında vasıtasız bir iletişim olmuştur. Zira vasıtalı iletişimler Hz. Peygamberin yirmiüç yıllık nübüvvet hayatında hep olagelmıştır. O'nun hayatında çok özel bir yeri olan Mi'rac hadisesi anlatılırken «فأوحى إلى عبده ما أوحى» buyurulması son derece manidardır. Sanki Peygamberlik hayatı boyunca Cibril aracılığı ile olan iletişimden farklı bir iletişime dikkat çekilmektedir. Ne varki bu iletişimdeki vahyi keyfiyet ve muhteva açısından kavramak müşkildir. Rivayetlerden, vahyedilen şeylerin bir kısmını anlamak mümkün gözükse de, tamamını kavramak imkan dışıdır. Vahyin muhtevasını açıklarken yukarda geçen müphem, meçhul, genel (umum) ifadeler de bu hakikatı desteklemektedir. Çıkarılan bir başka sonuç da, bu iletişimde Kur'andan bir ayet yahut bir sure metnen (Kur'andaki lafziya) inmemiştir. Fakat bu şekildeki bir ifade, Hz. Peygambere vahyedilen şeylerin mana ve mefhum olarak Kur'anın dışında birşey olduğu anlamına gelmez. Nitekim diğer şıklarda da açıklandığı üzere, o gece vahyedilen şeyler cümlesinden sayılan, namaz, Duha ve İnşirah surelerini andırır ifadeler ile İsrâ suresinde sayılan emir ve yasakların mana olarak Kur'anda mevcut olduğu kolayca anlaşılır. Allah Teala, Mi'rac gecesi Peygamberinin kalbine bütünüyle Kur'anın mefhumunu özet olarak yahut detaylı bir şekilde ilham etmiş olabileceği gibi; Kur'anın dışında sır olarak daha nice letai'î akıtmış, bildirmiş olabilir. Zira çok kısa bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmiş olan Mi'racdan Peygamberimiz (S.A.V) dolu dolu dönmüştür. Ama şurası da bir gerçek ki, Kur'andan bir ayet veya surenin Mi'rac gecesi aracısız olarak Peygamberimize indirildiği tesbit edilememiştir. Bakara suresi son ayetleri hakkında bu konuda İbn Mesud (r.a.)den gelen rivayet, Kur'anın iniş keyfiyetine aykırı olup zikredilen ayetlerin fazileti cümlesi içerisinde değerlendirmelidir. Vallâhü A'lem.

***

²⁴ İbn Kesir, a.g.e., IV, 249; Kurtubî, a.g.e., XVII, 91-92; Razi, a.g.e., XXVIII, 287-288; Hazin, a.g.e., VI, 101-102.

KAYNAKLAR

- 1- Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, (6C), İstanbul. 1981.
- 2- Âfûsi, Şihâbüddin Mahmud, **Ruhu'l- Meâni** (16c), Daru'l- Fikir, Beyrut, 1994. (Tefsîr).
- 3- Cerrahoğlu, İsmail, **Tefsîr Usulü**, Ankara, 1979.
- 4- Davudoğlu, Ahmed, **Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi**, (11 c), İst. 1978.
- 5- Ebu Hayyân, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yusuf el-Endülüsi, **el- Bahru'l Muhit** (8 c), Riyat, ty (Tefsîr).
- 6- Elmalılı Muhammed Hamdi, **Hak Dini Kur'ân Dili** (9 c), İst. 1971 (Tefsîr).
- 7- Hazin, Alâuddin Ali-b. Muhammed el- Bağdadi, **Lübâbü'n - Nükûl** (6 c), Mecmau't- Tefasir'in içerisinde, İst. 1976 (Tefsîr).
- 8- İbnü'l- Cezvi, Ebu'l- Ferec, **Zadü'l- Mesir** (9 c), Beyrut, 1982, (Tefsîr).
- 10 -Keskioğlu, Osman, **Kur'ân-ı Kerim Bilgileri**, Diyanet Vakfı y. Ankara, 1989.
- 11- Kurtubi, Ebu Abdillâh, **el- Câmî' li- Ahkâmî' l-Kur'ân** (20 c), Beyrut, ty (Tefsîr).
- 12- Kurtubi, Ebu Abdillâh, **et- Tezkâr fi Efdali' l-Ezkâr**, Beyrut, 1986.
- 13- Menna' el- Kattan, **Mebâhis fi Ulûmi' l-Kur'ân**, Beyrut, 1987.
- 14 - Mevdudi, Ebu'l A'la , **Tefhimü' l-Kur'ân** (7 c) İst. 1991 (Tefsîr).
- 15- Müslim, **el- Camiu' s- Sahih** (5 c), Mısır, 1995.
- 16- Nesai, **Sünen** (6 c), Mısır, 1995.
- 17- Razi, Ebu Abdillâh Fahrüddin, **et- Tefsîru' l-Kebir** (32 c), Tahran , ty (Tefsîr).
- 18- Reşid Rıza , Muhammed, **Tefsîru' l-Kur'ân' il- Hakim** (12 c), Beyrut, ty (Tefsîr).
- 19- Subhi Salih, **Mebahis fi Ulumi' l-Kur'ân**, İstanbul, ty.
- 20- Suyuti, Celalüddin, **et- İtkan fi Ulûmi' l-Kur'ân** (2 c), Mısır, 1978.
- 21- Suyûti, Celalüddin, **Tefsîrü' d-Dürri' l-Mensûr** (8 c), Beyrut, 1983 (Tefsîr).
- 22- Suyûti, Celalüddin, **Lübâbü' n-Nükûl**, Celâleyn Tefsîri Kenarında, İst. 1978.
- 23- Şevkânî, Muhammed b. Ali, **Fethu' l-Kadir**, (5 c), Mısır, 1964 (Tefsîr).
- 24- Taberi, Ebu Ca' fer Muhammed b. Cerir, **Camiu' l-Beyan** (30 c), Beyrut, 1988, (Tefsîr).
- 25- Tirmizi, **Sünen** (5 c) 1934.
- 26- Turgut, Ali, **Tefsîr Usulü**, İstanbul, 1991.
- 27- Yıldırım, Suat, **Kur'ân-ı Kerim**, Ensar, İstanbul, 1983.
- 28- Zemahşeri, Ebu' l-Kasım Cârullah, **el-Keşşaf** (2 c), Matbaa-i Amire, ty, (Tefsîr).
- 29- Zerkeşi, Bedrüddin, **el-Burhan fi Ulûmi' l- Kur'ân** (4 c), Beyrut, 1972.

***